

HET HOGER ECONOMISCH EN ADMINISTRATIEF ONDERWIJS EN HET ACCOUNTANTSBEROEP

door Drs. T. Strijd

De ontwikkeling van dit schooltype

Reeds voor de eerste wereldoorlog werd met onderwijs van ongeveer gelijke aard een begin gemaakt in de Verenigde Staten. In de Bondsrepubliek werd vrij spoedig na de tweede wereldoorlog de eerste zogeheten Höhere Wirtschafts Fachschule gesticht te Keulen, die door ongeveer dertig andere werd gevolgd in vrijwel alle deelstaten. Ook in ons land werd door de toenmalige rector magnificus van de Nederlandse Economische Hogeschool, Prof. Mr. C. W. de Vries, bij gelegenheid van de overdracht van het rectoraat op 16 september 1946 vastgesteld, dat de onderwijsorganisatie van ons land een leemte vertoonde. Na het beëindigen van de middelbare school konden zij, wier ambities in technische richting gingen, de keuze overwegen van de kortere, meer op de praktijk gerichte opleiding aan de middelbaar technische scholen (thans hogere technische scholen genaamd) in plaats van de aanzienlijk langere aan de - destijds enige - technische hogeschool te Delft. Voor de in economische problemen geïnteresseerden onder de afgestudeerden van de middelbare scholen bestond een dergelijke keuzemogelijkheid niet. Weliswaar bestonden in de particuliere sfeer voortreffelijke opleidingen als die vanwege het Nederlands Instituut van Accountants en voor de middelbare akten „boekhouden” een „staathuishoudkunde en statistiek”, alsmede voor het Staatspraktijkdiploma voor Handel en Administratie, gesubsidiëerde dagopleidingen ontbraken echter in 1946. „Nederland behoeft één of meer middelbaar economische scholen”, aldus Prof. de Vries in zijn bovenaangehaalde rede, die echter zeer ten onrechte, zoals in het vervolg van dit artikel zal blijken, weinig weerklank vond.

Het moest tot 1966 duren, alvorens een „werkgroep hoger economisch en administratief onderwijs”, ingesteld door de minister van onderwijs en wetenschappen, reeds vrij spoedig na haar instelling de resultaten van haar overleg aan de onderwijsautoriteiten aanbood onder de titel Samenvatting Inrichting van het Hoger Economisch en Administratief Onderwijs.

In 1966 had de eerste hogere economische school te Rotterdam haar werkzaamheden aangevangen zonder overheidssubsidie, echter wel met steun van het Rotterdamse bedrijfsleven.

In 1967 en volgende jaren vond de oprichting van hogere economische scholen plaats te Amsterdam, Groningen, Sittard, Arnhem, Eindhoven, Enschede, 's-Gravenhage en Utrecht, thans alle gesubsidiëerd. Op dit negental scholen, die nog niet hun volle bezetting hebben bereikt, omdat de laatst opgerichte, namelijk te Utrecht in 1970, te 's-Gravenhage in 1969, te Eindhoven, Enschede en Arnhem in 1968, hun laatste leerjaren nog niet bereikt hebben, wordt reeds door meer dan 2500 personen aan het onderwijs deelgenomen. Het is dan ook begrijpelijk, dat de redactie van het Maandblad voor Accountancy en Bedrijfsuishoudkunde haar lezers op de hoogte wenste te brengen van deze nieuwe vorm van onderwijs, die voor het accountantsberoep van belang kan worden.

Doelstelling van het hoger economisch en administratief onderwijs

Volgens het eerdervermelde rapport Samenvatting Inrichting van het Hoger Economisch en Administratief Onderwijs geven deze scholen een voorbereiding voor beroepen van economische en administratieve aard. Niet de opleiding voor een bepaald specialisme staat in het middelpunt, maar de verwachting, dat een niveau van kennis en vorming wordt bijgebracht, dat de afgestudeerde in staat stelt zich gemakkelijk en snel aan te passen aan de functie, die hij heeft aanvaard en dat hem voldoende inzicht is gegeven om te ontdekken wat hem aan specialisme nog ontbreekt. Aldus de werkgroep hoger economisch en administratief onderwijs.

Een andere benadering van dezelfde doelstelling vinden wij in de opvattingen van Drs. A. W. J. Caron, lid van de raad van bestuur van Unilever n.v. In de brochure, die de Nederlandsche Maatschappij voor Nijverheid en Handel in juli 1970 over het hoger economisch en administratief onderwijs verspreidde, schrijft de heer Caron: „Wanneer hier en daar in onze economische ontwikkeling achterstand in vergelijking met elders dreigt op te treden, is dit verschijnsel naar mijn overtuiging voor een belangrijk deel te herleiden tot de beperktheid aan opleidingsmogelijkheden voor de aspirant-manager”. Door de heer Caron wordt het bereiken van het ondernemingsdoel wat meer in het middelpunt gesteld en dit moet volgens hem gelden voor de gehele ondernemingshierarchy: „In het klassieke model van de 'management pyramide' is de behoefte aan goed getrainde medewerkers voor het middel-managementniveau op administratief gebied zelfs relatief sterker dan in de hogere echelons”.

De spreiding van het studentenaantal over scholen en studierichtingen

	eerste tweede				derde				to- taal	totaal der 3 studie- jaren
	studie- jaar	BE	CE	EJ	to- taal	BE	CE	EJ		
Amsterdam	165	111	72	40	223	69	57	47	173	561
Arnhem	148	42	47	23	112	34	23	17	74	334
Eindhoven	114	18	48	5	71	15	21	6	42	227
Enschede	78	22	20	13	55	-	-	-	-	133
's-Gravenhage	140	29	44	14	87	-	-	-	-	227
Groningen	139	39	44	13	96	31	53	11	95	330
Rotterdam	144	46	43	10	99	30	36	15	81	324
Sittard	167	43	42	10	95	39	41	18	98	360
Utrecht	89	-	-	-	-	-	-	-	-	89
totaal	1184	350	360	128	838	218	231	114	563	2585

BE: bedrijfseconomische studierichting

CE: commercieel-economische studierichting

EJ: economisch-juridische studierichting

(bovenvermelde aantallen naar de stand per 1 september 1970)

In het eerste van de drie studiejaar stellen de studenten zich op de hoogte van de inhoud en betekenis van de basiswetenschappen met betrekking tot het leiden van ondernemingen. Tegelijkertijd worden verschillen in vooropleiding gelijkgetrokken, verder worden de studenten geselecteerd en beoordeeld ten aanzien van hun geschiktheid voor het volgen van de door hen gekozen studierichting. Gedurende het tweede studiejaar vindt verdieping plaats van de vakken van de gekozen studierichting. Het derde studiejaar wordt gekenmerkt o.a. door de vervulling van studie-opdrachten, waarbij de begeleiding door docenten plaats vindt, maar het resultaat voor de verantwoordelijkheid van de student komt.

De onderwezen vakken en de verdeling ervan over de studierichtingen

In de reeds eerder geciteerde Samenvatting Inrichting van het Hoger Economisch en Administratief Onderwijs stelde de werkgroep op basis van een aantal voorlopige omschrijvingen onderstaande lesurentabel voor. Dit urenvoorstel gold voor de gehele driejarige studie en spreekt vrijwel voor zichzelf.

	BE	CE	EJ
Nederlands	4	4	4
Engels	6	6	6
Andere vreemde taal	4	6	6
Wiskunde/Statistiek	4	4	4
Economie	6	6	6
Commerciële Economie	2	8	2
Algemene Bedrijfseconomie	8	2	2
Bedrijfsorganisatie	2	2	2
Automatische Informatieverwerking	2	2	2
Bedrijfsadministratie	7	3	3
Bedrijfscalculatie	4	2	-
Recht I	4	4	4
Recht II	-	-	8
Sociologie/Psychologie	4	6	6
Lichamelijke Oefening	9	9	9
totaal	66	64	64

(onder Recht I dient men privaatrecht te verstaan)

Daar het aantal wekelijkse lessen, dat gedurende de driejarige cursus in alle vakken tezamen gevolgd moet worden 72 bedraagt, kunnen nog één of meer vakken worden toegevoegd. Van belang zijn in dit verband het vak belastingrecht, verder ook operations research, eventueel een derde vreemde taal naast engels en de „Andere vreemde taal”. In deze vakken moeten dan tenminste twee wekelijkse lessen per vak worden gegeven. Het voorstel van de werkgroep is vrijwel geheel door de onderwijsautoriteiten overgenomen.

De drie studierichtingen bereiden voor op functies in het bedrijfsleven en bij de overheid. In alle richtingen dient voorop te staan het verwerven van bekwaamheden, nodig bij het voorbereiden of nemen van een beleidsbeslis-

sing. De verschillen zouden globaal als volgt beschreven kunnen worden. In de bedrijfseconomische studierichting staan de gebeurtenissen binnen de onderneming in het middelpunt, zoals de administratieve verwerking van bedrijfseconomische gegevens, de kostenberekening en organisatievraagstukken. In de commerciëel-economische studierichting gaat het vooral om de markten, waartussen de onderneming zich heeft opgesteld: afzet en inkoop, marktonderzoek, verkoopbevordering en productontwikkeling. In de economisch-juridische studierichting wordt men voorbereid op functies in het bedrijfsleven, waarbij kennis van het kader, waarbinnen de onderneming zich beweegt, vereist wordt: juridische problemen vereisen dan veel aandacht; tevens wordt voorbereiding op functies in het bestuursapparaat beoogd, hetgeen tot uiting komt in de publiekrechtelijke vakken (Recht II).

De studierichtingen en het accountantsberoep

Voor accountants zal thans de vraag, welke afgestudeerden in aanmerking komen voor functies in de controle- of adviespraktijk, niet meer moeilijk te beantwoorden zijn. Hoewel een vergelijking van de hier vermelde vakken met de door het Nederlands Instituut van Registeraccountants geëxamineerde onderwerpen niet zo eenvoudig is als op het eerste gezicht lijkt, kunnen we toch wel stellen, dat de algemene bedrijfseconomie, de bedrijfsadministratie en de bedrijfscalculatie de voor de beroepsuitoefening op lagere niveaus belangrijkste vakken geacht kunnen worden. In de bedrijfseconomische studierichting worden hieraan in totaal 19 lesuren gewijd, in de commerciëel-economische 7 en in de economisch-juridische 5 lesuren. Indien belastingrecht deel uitmaakte van de studie in de bedrijfseconomische studierichting loopt dit aantal uit tot 21 of meer al naar gelang van het aantal lesuren, dat gewijd werd aan dit vak. Mocht de student tijdens zijn verblijf aan een hogere economische school als „Andere vreemde taal” spaans gekozen hebben, dan wordt hij tot een interessante sollicitant voor accountantskantoren met vestigingen in spaanssprekende gebieden, die blijkens de ervaringen moeite hebben met de recrutering van personeel voor die vestingen.

Zoals reeds werd medegedeeld is de vergelijkbaarheid van de vakken uit de opleiding van het Nederlands Instituut van Registeraccountants en die van de hogere economische scholen niet eenvoudig. Niettemin kan reeds melding gemaakt worden van enkele vrijstellingen voor de accountantsstudie, t.w. voor de vakken sociale economie, en practicum bedrijfseconomie I. Dit is voor hen, die ambities hebben in de richting van het accountantsberoep van belang, echter ook voor de recrutering van personeel voor accountantskantoren, omdat sollicitanten wellicht sneller tot een besluit zullen kunnen komen deze richting in te slaan.

In dit verband zou het aanbeveling verdienen het overleg tussen het hoger economisch en administratief onderwijs en het examenbureau van het Nederlands Instituut van Registeraccountants te intensiveren, teneinde de mogelijkheid te onderzoeken of in de toekomst het vrijstellingsbeleid uitgebreid zou kunnen worden tot nog meer vakken uit het examenprogramma van het N.I.V.R.A.

*Alldonk
28/11/2010*

... aldus het besluit

In dit verband is tevens van belang het besluit van het examenbureau van het Nederlands Instituut van Registeraccountants omtrent de toelating tot de accountantsexamens. Bezitters van het einddiploma van een school voor hoger economisch en administratief onderwijs hebben rechtstreeks toelating tot het buiten-universitair accountantsexamen en wel tot het moment, dat het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen rechtstreekse aansluiting tussen het hoger economisch en administratief onderwijs en het wetenschappelijk onderwijs mogelijk heeft gemaakt. Zodra laatstbedoelde regeling tot stand is gekomen, behoeft van een bijzondere toelatingsregeling geen sprake meer te zijn.

Het einddiploma wordt tevens erkend als een bewijs van voldoende bekwaamheid in het boekhouden. De betekenis van deze regelingen is, dat anderen dan bezitters van diploma's van hogere burgerscholen of gymnasia, langs de weg van het hoger economisch en administratief onderwijs toch de accountantsloopbaan kunnen kiezen. Deze gegadigden dienen er zich echter van bewust te zijn, dat een opleiding op het peil, dat het Nederlands Instituut van Registeraccountants vereist, de noodzaak met zich brengt van een redelijke beheersing van de moderne talen. Niet alleen zal de toekomstige beroepsuitoefening deze kennis vereisen door de steeds verder gaande uitbreiding der werkzaamheden over de landsgrenzen, maar ook de studie zelf verlangt het raadplegen en soms zelfs beheersen van vakliteratuur in vreemde talen.

Toelating tot M.A.D.

De toelating tot het hoger economisch en administratief onderwijs

Tot deze scholen *kunnen* worden toegelaten personen in het bezit van een diploma van één der volgende scholen: hogere burgerschool, gymnasium, middelbare meisjesschool, middelbare handelsdagschool, school voor hoger algemeen vormend onderwijs en voor middelbaar economisch en administratief onderwijs. Over de feitelijke toelating beslist het schoolbestuur. Hierbij spelen een rol de van de zijde der hiervermelde scholen ontvangen inlichtingen, de aldaar behaalde studieresultaten, een met de candidaat gevoerd gesprek omtrent zijn of haar motivering tot het volgen van dit onderwijs, en eventueel een onderzoek door een instituut voor beroeps- en studiekeuze.

De aansluiting van het hoger economisch en administratief onderwijs op het wetenschappelijk onderwijs

Niet onbelangrijk voor hen, die tijdens de driejarige onderwijscyclus blijfven geven van bijzondere begaafdheid voor de geboden onderwerpen, is de mogelijkheid te zijner tijd de studie voort te zetten aan een economische faculteit.

In september 1970 stelde de Minister van Onderwijs en Wetenschappen een commissie in ter bestudering van dit coördinatieprobleem onder voorzitterschap van Prof. Dr. A. J. Reitsma. De Minister achtte het vraagstuk van de samenhang tussen het wetenschappelijk onderwijs en het hoger beroeps-onderwijs (waartoe het hoger economisch en administratief onderwijs behoort) één van de kernvraagstukken van het onderwijs.

De Minister verzocht de commissie bij voorrang de vraag in studie te willen nemen, of een einddiploma van een school voor hoger economisch en administratief onderwijs toegang tot universitaire examens dient te geven, en zo ja, tot welke. Deze ontwikkeling kan in vergelijking met de onderwijssituatie van de afgelopen decennia als zeer gunstig gekenschetst worden. Voorzover men dit woord wenst te gebruiken, zal te zijner tijd duidelijk sprake zijn van een grote stap in de richting van democratisering van het onderwijs.

Verdere regelingen van belang voor de student bij het hoger economisch en administratief onderwijs

Bij de heffing van schoolgeld wordt in het algemeen het inkomen van de ouders als maatstaf genomen. Rijksstudietoelagen worden verstrekt volgens de voorschriften van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. Uitstel van militaire dienst is mogelijk voor hen die op 19- of 20-jarige leeftijd met de studie een aanvang hebben gemaakt.

De kosten van aan te schaffen boeken en enkele met het schoolleven verbonden activiteiten belopen enkele honderden guldens per jaar.

Het salarispeil van een afgestudeerde van het hoger economisch en administratief onderwijs

Waar dit artikel bedoeld is als bron van inlichtingen voor het accountantsberoep, lijkt het nuttig aan dit onderwerp enkele kwantitatieve beschouwingen te wijden. De schrijver is zich ervan bewust, dat dit een hachelijke onderneming is, zeker nu de eerste afgestudeerden de praktijk zijn ingegaan en nog slechts weinig gegevens bekend zijn. Wat heeft echter een accountant, die voor de beslissing staat een dergelijke afgestudeerde aan te nemen, aan al het voorgaande zonder deze informatie?

Om deze reden wordt dan toch maar gewaagd de volgende gegevens te verstrekken. Voorlopig lijken de geboden salarissen te liggen rond de f 15.000,— bruto per jaar plus de gebruikelijke studiekostenvergoedingen. Dit geldt niet slechts voor biedingen uit het bedrijfsleven, maar ook voor zulke uit het accountantsberoep. Nogmaals: volledige gegevens zijn nog niet beschikbaar.

Om de onvolledigheid van deze gegevens enigszins op te heffen wordt gegrepen naar cijfers van over de grenzen en wel met betrekking tot een gebied, dat met ons land in vrijwel onmiddellijke mededinging staat, namelijk de Bondsrepubliek, alwaar blijkens de ervaringen van docenten, belast met de plaatsing van stagiaires, voor de afgestudeerden van dit onderwijstype grote belangstelling bestaat. Dit niet in de laatste plaats, omdat hen soms het „Wirtschaftsdeutsch” werd onderwezen.

Een publicatie vermeldt een aanvangssalaris van DM 20.000,— tot 22.000,— voor afgestudeerden van Höheren Wirtschafts Fachschulen. Men dient daarbij echter te bedenken, dat afgestudeerden van deze scholen alvorens te worden toegelaten één (en soms zelfs) tot drie jaren praktijkervaring moesten aantonen.

Een andere bron, namelijk de personeelsafdeling van een vooraanstaand concern, deelde mede: „Bei uns können HWF-Absolventen bereits nach ein bis eineinhalb Jahren 2000 Mark verdienen”. Deze cijfers worden nog eens belicht door de uitspraak van de „Personalchef für leitende Angestellte” van het Volkswagenwerk Wolfsburg, die zich beklaagde over de omstandigheid, dat hij zo moeilijk personeel van dit niveau kon krijgen: „HWF-Leute sind gegenwärtig Mangelware”.

Ten aanzien van de Nederlandse situatie dient nog te worden aangetekend, dat het bovenvermelde salaris van f 15.000,— bruto zeer waarschijnlijk een premie bevat. Analoog aan die economisch doctorandi die nog voor accountant studeren, zal de H.E.A.O.-er deze tijdelijke premie boven zijn feitelijke gebruikswaarde ontvangen. De duur van deze premiebetaling aan de assistent-accountant, die met één van deze vooropleidingen het accountantsberoep binnentreedt, wordt aldaar op niet langer dan één jaar gesteld: binnen dit jaar hebben vrijwel alle voorkomende werkzaamheden zich wel aan de assistent-accountant voorgedaan, daarna moet hij de werkelijke waarde van zijn aan een economische faculteit of hogere economische school opgedane kennis gaan bewijzen.

Tenslotte: bovenstaande mededelingen zullen geen eeuwigheidswaarde hebben. Integendeel: het is te hopen, dat dit schooltype in de positie zal worden gebracht, om aan de eisen, die een dynamische samenleving stelt, met spoed te kunnen voldoen. Dit is in het belang van de studenten aan deze scholen en van het nederlandse accountantsberoep.